

Leger- en marinepersoneel in gekoloniseerde gebieden

Abstract

Leger- en marinepersoneel dat actief was in gekoloniseerde gebieden, verzamelde op verschillende manieren objecten tijdens het koloniale tijdperk. Objecten kunnen zijn buitgemaakt, geschenken of gekocht van de lokale bevolking. Later werden deze objecten vaak gedoneerd aan collectiebeherende instellingen in Nederland.

Beschrijving

Het Nederlandse gezag in [Nederlands-Indië](#), [Suriname](#) en op de [Caribische eilanden](#) steunde in belangrijke mate op de inzet van het leger. In Nederlands-Indië was het [Koninklijk Nederlandsch- Indisch Leger \(KNIL\)](#) actief. Het KNIL werd gevormd door officieren met Nederlandse of een andere Europese nationaliteit en veelal lokale soldaten. In Suriname en [Curaçao](#) was de koloniale troepenmacht in de 19de eeuw het West-Indische leger, dat op zijn beurt deel was van het Nederlandse leger. In de 20ste eeuw werden de officieren voor Suriname gerekruteerd uit het KNIL, terwijl de onderofficieren en soldaten zowel in Europa als lokaal werden geworven. Tijdens de [onafhankelijkheidsoorlog van Indonesië](#) (1945-1949) werden tienduizenden vrijwillige en dienstplichtige soldaten uit het Nederlandse leger tegen Republikeinse troepen ingezet.

Slechts een gering aantal voorwerpen in Nederlandse musea betreft officiële oorlogsbuit die op bevel van de koloniale legers naar Nederland werd gezonden. Een bekend voorbeeld was de zogenaamde [Lombokschat](#) die in 1977 en 2023 aan Indonesië is gerestitueerd. Veel meer voorwerpen zijn afkomstig van individuele militairen en door particulier initiatief in Nederland terechtgekomen. Er waren verschillende manieren waarop militair personeel aan deze voorwerpen kwam: ze konden zijn buitgemaakt, geschenken of gekocht van de lokale bevolking.

In het geval van ontvangen geschenken en voorwerpen die zijn gekocht door militairen moet onthouden worden dat er sprake was van ongelijke machtsverhoudingen tussen kolonisator en gekoloniseerde. Voorwerpen kunnen zijn verkocht of geschenken uit angst, om de betreffende militairen gunstig te stemmen of omdat de voortdurende oorlogssituatie leidde tot verarming van de bevolking. Een contextualisering van dergelijke geschenken en aankopen is dus nodig.

Herkomstonderzoek

Militairen in de koloniale legers wisselden regelmatig van functie en standplaats en klommen op in rang. De rang die vermeld staat in de objectdocumentatie kan een andere zijn dan de rang ten tijde van verwerving in het herkomstland. De personeelsdossiers (stamboeken) in het Nationaal Archief en de officiersboekjes zijn betrouwbare bronnen om de rang, functie en standplaats ten tijde van verwerving te achterhalen. Via de gedigitaliseerde kranten op [Delpher](#) kan nadere informatie over de oorlogshandelingen en verdere werkzaamheden van de betreffende militair worden achterhaald.

Om informatie over een militair te vinden is het van belang om eerst te bepalen bij welk

leger of legeronderdeel de militair in dienst was, zoals de Landmacht (het Nederlandse leger), het KNIL of de marine. De zoekhulp [Militairen en Marinepersoneel](#) van het Nationaal Archief kan daarbij van dienst zijn.

Via het Nationaal Archief zijn de personeelsdossiers (stamboeken) van militairen en marinepersoneel digitaal doorzoekbaar. Er zijn zoekhulpen voor Nederlands-Indië, West-Indië en de verschillende marine- en legeronderdelen. De stamboeken bevatten summier persoonlijke gegevens en informatie over wanneer een militair of marinier waar gestationeerd was. Een verklarende [woordenlijst](#) geeft uitleg over de afkortingen in de stamboeken.

De personeelsdossiers van de soldaten die in 1945-1949 naar Indonesië zijn uitgezonden bevinden zich tot 2026-2027 bij het [Ministerie van Defensie](#) en zijn daar opvraagbaar. Om toegang te krijgen tot een staat van dienst moet een akte van overlijden worden meegestuurd. Voor overlijdensaktes gelden privacybeperkingen, maar een uittreksel van de persoonskaart geldt ook. De uittreksels zijn opvraagbaar bij het CBG (Centrum voor Familiegeschiedenis). Belangrijke informatie op de staat van dienst betreft de legereenheid waarin de soldaat diende. Met betrekking tot vrijwel iedere legereenheid zijn archiefstukken en/of egodocumenten in archieven en publicaties te vinden. Deze bevinden zich met name in de collecties van het NIOD, het NIMH en bij de Universitaire Bibliotheken Leiden.

[Museum Bronbeek](#) is een kenniscentrum van het koloniaal-militair verleden van Nederland. De nadruk ligt op Nederlands-Indië, maar er is ook materiaal uit andere koloniën aanwezig. U kunt contact opnemen met loket.bronbeek@mindef.nl om informatie op te vragen over een bepaalde militair, gebeurtenis of object.

Related Aids

- [Selecteren en afbakenen](#)
- [Ambtenaren in gekoloniseerde gebieden](#)
- [De handel in objecten uit een koloniale context](#)
- [Indonesië](#)
- [Hoofdcursus Kampen](#)
- [Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen](#)
- [Museum Bronbeek](#)
- [Rijksmuseum Amsterdam](#)
- [Stichting Koninklijke Defensiemusea](#)
- [Wereldmuseum Amsterdam](#)
- [Wereldmuseum Leiden](#)
- [Wereldmuseum Leiden](#)
- [Volkenkundig Museum Justinus van Nassau](#)

Primary sources

Almanak:

Regeeringsalmanak voor Nederlandsch-Indië Edities van 1865 tot en met 1942 beschikbaar via Delpher en edities van 1865 tot en met 1912 beschikbaar via de digitale collecties van de Staatsbibliothek zu Berlin. Via Delpher zijn de edities vindbaar door binnen de tijdschriftensectie te selecteren op de titel 'regeringsalmanak Nederlandsch-Indië. Bij de Staatsbibliothek zu Berlin zijn de edities vindbaar door te zoeken op 'PPN718684745'.

<https://www.delpher.nl/>

Beeldcollectie:

Nederlands Instituut voor Militaire Historie De Beeldbank van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie bevat historisch beeldmateriaal.

<https://nimh-beeldbank.defensie.nl/>

Webportaal:

Nederlands Militair Erfgoed Nederlands Militair Erfgoed is een portal met militaire bronnen uit verschillende collecties in Nederland, waaronder beeldmateriaal, tijdschriften en boeken. Voor herkomsonderzoek zijn met name de officiersboekjes en de historische tijdschriften van belang.

<https://nlme.nl/>

Secondary sources

Artikel:

*Witkam, Jan Just. ‘Teuku Panglima Polem’s Purse’. *Journal of Islamic Manuscripts* 10, nr. 1 (15 april 2019): 84-104. Artikel over Teuku Panglima Polem, een Atjehse leider tijdens de koloniale oorlog die Nederland voerde in Atjeh.*

<https://doi.org/10.1163/1878464X-01001006>

Boek:

Keurs, Pieter ter, red. Colonial collections revisited. Mededelingen van het Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden, no. 36. Leiden: CNWS Publications, 2007. Boek naar aanleiding van een conferentie in de Nieuwe Kerk, Amsterdam, in 2006. Het boek focust op het verzamelen van objecten in voormalig Nederlands-Indië, met daarbij ook aandacht voor militairen.

<https://search.worldcat.org/title/907175634>, [ISBN 9789057891526](#),
[WorldCat 907175634](#)

Zoekhulp:

Militairen en Marinepersoneel Zoekhulp van het Nationaal Archief over Nederlandse militairen en marinepersoneel. Tip: de gegevens in de stamboeken worden soms vervolgd op een andere pagina. Er staat dan een notitie onderaan de pagina: 'zie verder' met het betreffende paginanummer.

<https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/militairen-en-marinepersoneel>

Relevant Data

TO BE FILLED

*first edited by Wiebe Reints as original_author on 2024-03-26
last edited by Wiebe Reints as original_author on 2025-12-16*